

УДК 378:796

Вільчковський Е. С., Пасічник В. Р.

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ШКОЛАХ ПОЛЬЩІ

У статті розглянуто основні передумови від яких залежить успішна професійно-педагогічна діяльність сучасного вчителя фізичного виховання в Польщі. Представлено погляди польських вчених щодо стану і перспективи розвитку системи фізичного виховання школярів і зокрема, напрямки вдосконалення професійної готовості вчителів до реалізації оздоровчих і навчально-виховних завдань, визначених навчальною програмою з фізичної культури. Учителі фізичного виховання в Польщі мають відповідну фахову підготовку щодо реалізації цих завдань. За останні роки у країні покращилась спортивно-матеріальна база шкіл, хоч надалі залишається суттєва різниця фізкультурної інфраструктури між міськими та сільськими школами. Керівні органи освіти під час перевірки уроків з фізичного виховання констатують низьку рухову активність учнів, невміння частиною вчителів ефективно використовувати широкий спектр сучасних дидактичних та виховних методів, контролювати та оцінювати фізичну підготовленість учнів та ін. спектр сучасних методів. Усунення цих недоліків дозволить підвищити ефективність навчально-виховного процесу у загальноосвітній школі з предмета – "Фізичне виховання".

Ключові слова: фізичне виховання, вчитель, компетенції, навчальний процес, спортивне тренування.

Постановка проблеми. Стрімкі економічні та науково-технічні зміни, які відбуваються за останні роки в Польщі у значній мірі впливають на модернізацію педагогічної освіти підрастаючих поколінь, в тому числі й на удосконалення системи підготовки вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах. Ефективна педагогічна праця вчителя повинна відбуватися у сприятливих умовах, до яких відносяться: добра спортивна база школи (майданчик, зал), достатня кількість фізкультурного інвентарю та обладнання, можливість підвищення власної фахової майстерності та ін. Суттєву роль також відіграють рівень його педагогічної готовості до праці в школі, компетенції, вміння самоаналізу власної професійної діяльності та мотивація до подальшого вдосконалення змісту навчально-виховного процесу. Аналіз цих суттєвих аспектів дає можливість визначити основні умови, що впливають на ефективність їх праці, з'ясувати, які повинні бути заходи для покращення педагогічної діяльності вчителів фізичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблематики удосконалення професійно-педагогічної діяльності вчителів впродовж багатьох років залишається одним із фундаментальних питань у польській педагогічній і спеціальній літературі. Діяльність вчителя фізичного виховання досліджувалась польськими вченими: Я. Бельським (професійно-педагогічна діяльність вчителя фізичного виховання), Г. Грабовським (оптимізація праці вчителів фізичного виховання), М. Демелем (суспільна діяльність вчителя фізичного виховання, теоретично-практична готовість до професійно-педагогічної діяльності), Р. Цеслінським (компетенції вчителя фізичного виховання, умови проведення навчально-виховного процесу) З. Жуковською (теоретично-методична готовість до професійно-педагогічної діяльності, компетенції вчителя фізичного виховання), З. Яворським (підготовка вчителів фізичного виховання, проблеми працевлаштування, післядипломна освіта) та ін.

Метою роботи було визначення загальних передумов, які забезпечують ефективність професійно-педагогічної праці вчителів фізичного виховання у польських загальноосвітніх школах.

Виклад основного матеріалу дослідження: Постійне зростання обсягу знань, умінь та навичок, які формує сучасний вчитель фізичного виховання у своїх учнів, вимагає пошуку нових, більш ефективних форм, методів і засобів навчання. Тому вчитель повинен усвідомлювати необхідність удосконалення власної професійної діяльності, бути готовим до систематичної праці над підвищенням особистої педагогічної майстерності. На думку Р. Цеслінського, напрямок досліджень над підвищенням педагогічної майстерності вчителя фізичного виховання в Польщі повинен враховувати наступні чинники:

- необхідність подальшої популяризації фізичної культури в суспільстві;
- будовання фундаменту здоров'я у суспільстві завдяки освітянської діяльності серед дітей та молоді в процесі фізичного виховання в школі і позашкільній роботі;
- необхідність здійснення такої модифікації системи фізичного виховання, яка б передусім забезпечувала потреби сучасного суспільства в знання про необхідність фізичної активності у

повсякденному житті. Формування вмінь активно відпочивати, дбати про власний психофізичний стан та вміння його контролювати;

- зміцнення ролі фізичної культури як суттєвого елементу профілактичних програм, що запобігають поширенню у суспільному житті різних форм патології серед молоді;
- подальшого вдосконалення процесу підготовки вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах, а також створення необхідних умов для розвитку фізичної культури і спорту в школах, особливо в сільській місцевості.

Одночасно, як зазначає Р. Цеслінський, педагогічні функції сучасного вчителя фізичного виховання визначають:

- врахування змін у сучасному світі, які мають певний вплив на психофізичні кондиції суспільства, що спонукає необхідність зростання його масової рухової активності;
- значення та місце фізичного виховання і спорту у суспільному житті людей всіх вікових груп;
- сучасність вимагає, щоб фізичне виховання і спорт були не тільки гедоністичними цінностями, але передусім, цінностями гуманістичними впровадженими у життя дітей та молоді, а також всього суспільства [3].

Для реалізації освітніх завдань, вважає Р. Цеслінський, вчитель фізичного виховання повинен оволодіти наступними компетенціями:

- наукові компетенції з галузі фізичної культури, природничо-біологічних, біомедичних, суспільних і психологічно-педагогічних наук;
- педагогічно-медичні компетенції, що дають вчителю можливість проведення занять на високому рівні в кожному типі шкіл в тому числі занять з корекційної гімнастики;
- виховні компетенції, що дозволяють вчителю успішно проводити виховну роботу в школі, а також підготовку учнів до подальшого дбання про власне здоров'я, фізичну справність також після закінчення школи;
- аксіологічні компетенції, що дозволяють вчителю формувати в учнів основні цінності з фізичної культури;
- діагностичні компетенції, що полягають на вмінні здійснення аналізу власної діяльності в школі, здатності модифікації своєї педагогічної праці;
- спортивні компетенції, що дозволяють вчителю проводити спортивні секції в школі та організувати спортивні змагання серед учнів в тому числі і на міжшкільному рівні;
- суспільні компетенції, які дозволяють проводити активну діяльність у галузі популяризації фізичної культури і спорту поза школою [3].

Я. Бельський, на основі узагальнення результатів вивчення спеціальної літератури, аналізу передового педагогічного досвіду та власних експериментальних даних розробив праксеологічну модель фахової діяльності вчителя фізичного виховання, здатного працювати в умовах реформування шкільної освіти в Польщі. Ця модель включає наступні елементи:

1. Результативність праці вчителя. Переважна більшість його учнів має добре здоров'я і фізичний розвиток, високий рівень спеціальних знань та рухову підготовленість. Це дає можливість брати активну участь у спортивно-масовій роботі (шкільні змагання, спортивні секції та ін.), учні мають стійку потребу в особистій руховій діяльності (оздоровчої та спортивної).

2. Фахова підготовленість. Вчитель закінчив вищий навчальний заклад, має високу професійну підготовленість, яка постійно удосконалюється в різних формах післядипломної освіти.

3. Організація педагогічної діяльності. Високих результатів у своїй педагогічній діяльності вчитель досягає, в основному, за рахунок чіткої її організації, яка характеризується: свідомістю і цілеспрямованістю, коректністю доручень учням і вимог до них у навчально-виховному процесі, раціональністю його змісту, засобів та визначення організаційних форм фізичної культури учнів в режимі навчального дня та у позаурочний час.

4. Педагогічні вміння вчителя. Ефективність навчально-виховної діяльності вчителя обумовлена його педагогічними вміннями: чітке планування програмового матеріалу для кожного класу на навчальний рік та окремі уроки; оптимальне використання часу, відведеного на урок фізкультури (моторна щільність); застосування найбільш ефективних методів і прийомів навчання учнів фізичних вправ та їх виховання; використання новаторських елементів та творчий підхід до комплексного розв'язання завдань з фізичного виховання; формування в учнів мотивації до систематичних занять фізкультурою та спортом.

5. Чинники, які обумовлюють ефективність педагогічної праці вчителя. До них відносяться: достатній педагогічний досвід, усвідомлення своєї ролі у суспільстві; глибокі спеціальні знання та використання їх у професійній діяльності; систематичне удосконалення педагогічної майстерності; висока відповідальність за стан здоров'я, фізичний розвиток та рухову підготовленість учнів; сумлінне ставлення до своїх професійних обов'язків та об'єктивний аналіз своєї педагогічної діяльності.

6. Стиль взаємодії з учнями. Стосунки з учнями характеризуються доброзичливістю, тактовністю, об'єктивним ставленням до них, партнерськими стосунками. Вчитель є авторитетною людиною для учнів, в стосунках з ними переважає демократичний стиль.

7. Матеріальні та соціальні умови праці. Вчитель працює у добрих матеріальних умовах. Він постійно дбає про модернізацію спортивної бази (спортивний зал, майданчик) та придбання необхідного фізкультурного інвентарю й обладнання. Керівництво школи, колеги, учні та батьки ставляться до нього з повагою як до авторитетної людини.

8. Суспільна діяльність та особисті інтереси. Вчитель бере активну участь в організації спортивно-масових заходів в школі та своєму регіоні, а також в діяльності молодіжних організацій (спортивні, туристичні клуби та секції). Він не обмежується лише інтересами своєї професії, а цікавиться літературою, музикою, мистецтвом. Все це збагачує його духовний світ, підвищує авторитет серед учнів і допомагає (опосередковано) досягти успіхів у педагогічній діяльності [1].

Зазначимо, що незважаючи на певний прогрес в удосконаленні системи фізичного виховання в Польщі, збільшення кількості уроків (до 3-4 на тиждень), покращення матеріальної бази у школах, підвищення кваліфікації вчителів (майже у всіх школах працюють вчителі із вищою освітою, які отримали ступінь магістра) у навчально-виховному процесі з цього предмету мають місце суттєві недоліки. Так, П. Вожний, на підставі власних багаторічних спостережень за професійно-педагогічною діяльністю вчителів фізичного виховання у загальноосвітніх школах, звертаючи увагу на недоліки в їх праці, визначив 5 типів вчителів: вчитель-інструктор, вчитель-тренер, вчитель-новатор, вчитель-колекціонер, вчитель-формаліст. Висновки автора мають критичний характер і стосуються частого зведення навчального процесу з фізичного виховання учнів до тренувальних занять з окремих спортивних дисциплін.

Учитель-інструктор здебільшого в минулому був професійним спортсменом, має значні методичні знання з однієї з спортивних дисциплін. Він, в основному, зосереджений на спортивних досягненнях вихованців. Заохочує здібних і краще фізично підготовлених учнів до систематичного тренування, не звертає суттєвої уваги на решту учнів. Зміст уроків складає фактично одна дисципліна спорту, якою раніше він займався. Застосування вчителем вузькоспеціалізованої методики приводить до однобічних ефектів. Цей тип вчителя є незгодним з сучасними концепціями фізичного виховання. З точки зору учнів такий зміст уроків з фізичного виховання в школі не створює для них можливості отримувати належну всебічну фізичну підготовленість.

Учитель-тренер також, в основному, зосереджується на вибраному їм виді спорту, але збагачує зміст уроків ще кількома спортивними дисциплінами. Здебільшого під час уроків головна увага зосереджується на вдосконаленні технічно-тактичних елементів вибраної спортивної дисципліни. Вчитель-тренер зміст уроків підпорядковує заздалегідь складеному календарю спортивних змагань учнів, які визначають певну спрямованість педагогічно-виховної діяльності вчителя в школі. Перевірка рівня оволодіння технічними навичками учнями, контрольні тести, спарингові змагання, хоч і реалізуються послідовно і чітко, однак спрямовані, в основному, на покращення стану підготовленості учнів до спортивних змагань, тобто вся діяльність вчителя визначена процесом селекції учнів до шкільних команд. Методика занять націлена на швидкий прогрес, при цьому фактично не враховується рівень фізичної підготовленості більшості учнів. З точки зору раціонального підходу у сучасному фізичному вихованні цей тип вчителя однобічно впливає на рівень фізичного розвитку і рухової підготовленості учнів.

Учитель-колекціонер є прикладом фахівця наставленого, в основному, на здобування дипломів, медалей, кубків та інших спортивних нагород. Планування навчального процесу зведене лише до швидкого засвоєння учнями конкретних вправ, які дають можливість краще підготуватися їм до спортивних змагань. Вчитель більшість навчального часу присвячує малій групі учнів, яких підготовлює до спортивних змагань згідно з термінами спортивних заходів в районі, місті, воєводстві. Решта учнів під час уроків відіграє роль статистів. Його методи праці спрямовані на максимально швидкий прогрес у підготовці вибраної групи учнів. З точки зору концепції фізичного виховання вчитель-колекціонер не приділяє належної уваги учням із спеціальними потребами (зайва вага, слабка фізична підготовленість, проблеми виховного характеру і ін.).

Учитель-формаліст не дотримується чіткого плану своєї педагогічно-виховної діяльності, не завжди застосовує контрольні тестування учнів. По закінченню навчального процесу ставить учням формальну, як правило позитивну оцінку, яка не враховує дійсний стан їх фізичної підготовленості. Учні не знають критеріїв оцінювання з цього предмету. Цей тип вчителя не проявляє свого зацікавлення жодною групою учнів.

Учитель-новатор на початку навчального року проводить у кожному класі анкетування учнів щодо змісту уроків з фізичного виховання, що дає йому можливість отримати важливу інформацію про перспективу власної професійно-педагогічної діяльності. Він визначає на реалізацію дві години щотижневих уроків з базового компоненту навчальної програми з фізичного виховання, а ще одну годину обов'язково навчального часу присвячуються на вибрані учнями найбільш цікаві для них засоби фізичної культури і спорту. Учитель свою діяльність спрямовує на підвищення фізичної підготовленості учнів. Одночасно активно використовуються форми їх спортивної підготовки, які є також важливою складовою навчального процесу. Вчитель пристосовує складність фізичних вправ до фізичних

можливості окремих учнів. Якщо учень не може виконати запропоноване завдання, вчитель застосовує вправи меншої складності, які відповідають його можливостям. Вибір методів і форм фізичного виховання у цього вчителя є багатий і різноманітний. Наприкінці навчального року він проводить повторне анкетування учнів з метою отримання інформації, яка допоможе вчителю у майбутньому вдосконалити зміст уроків з фізичного виховання. З точки зору шкільної концепції фізичного виховання цей тип вчителя більш ефективно реалізує оздоровчі, освітні та виховні завдання фізичного виховання школярів [6].

В. Саклак підкреслює, що діяльність вчителя фізичного виховання повинна бути спрямована на формування в учнів свідомості про здоровий стиль життя та зміцнення здоров'я, здобуття рекреаційних, спортивних і естетичних компетенцій. Реалізація такої діяльності дозволяє вчителю, на думку автора, всебічно підготувати учнів до активної участі у заняттях з фізичної культури та спорту. На жаль, як відмічає В. Саклак, шкільна практика не завжди підтверджує готовість і бажання частини вчителів до відповідних дій [5].

Важливим для сучасного вчителя фізичного виховання, як вважає М. Островська, є його вміння постійно збагачувати свою педагогічну діяльність не тільки в контексті самих занять з фізичного виховання з учнями. Вчитель, на думку автора, здійснюючи реалізацію програми повинен більшу увагу, крім рухової активності, звернути на теоретичні її аспекти, як: знання у галузі засад здорового стилю життя і різних форм рухової рекреації, популяризації туризму, правил поведінки під час масових спортивних заходів, видатних подій з історії спорту і олімпізму демонструючи на окремих прикладах біографії відомих спортсменів їх шлях до успіхів і перемоги. Враховуючи обмежений час уроків фізичного виховання, визначений навчальною програмою певний теоретичний матеріал, може бути отриманий учнями через Інтернет. Вони можуть ознайомитися з необхідною інформацією також у класах, які оснащені в мультимедійні засоби [4].

На підставі проведених досліджень в окремих регіонах країни М. Бруднік відзначила, що вчителі, в цілому, на достатньому методичному рівні підготовлені до реалізації завдань фізичного виховання в школі. Значно покращилась спортивна інфраструктура навчальних закладів, хоч надалі залишаться суттєва різниця між міськими та сільськими школами. Незважаючи на будівництво гімнастичних залів і спортивних об'єктів в країні частина вчителів відмічає що не завжди уроки і позашкільні заняття з фізичної культури проходять у сприятливих умовах, особливо це стосується праці з групою учнів, які мають зайву вагу, вади постави та ін. Має місце також негативне відношення частини батьків, а також вчителів з інших навчальних предметів до ролі і значення фізичного виховання дітей і молоді. При цьому, як зазначає автор, спостерігається наступна тенденція – чим вищий є статус школи, тим важче утримати високу позицію фізичного виховання серед інших навчальних дисциплін [2].

Висновки

– В польській теорії фізичного виховання (Я. Бельський, Р. Цеслінський, М. Островська та ін.) визначені основні концепції професійно-педагогічної діяльності сучасного спеціаліста фізичної культури. Вони включають знання та вміння вчителя чітко планувати навчально-виховний процес з фізичної культури; проводити на належному методичному рівні уроки фізичного виховання; об'єктивно оцінювати стан здоров'я, фізичного розвитку та рухової підготовленості учнів; постійно удосконалювати спортивну базу школи; прагнення до підвищення своєї педагогічної майстерності та ін. Вважаємо, що результати досліджень польських вчених з питань функціональних обов'язків вчителя фізичного виховання можна використати при розробці моделей українських фахівців з фізичної культури та спорту.

– Після реформування шкільної освіти встановлено зростання рівня фахової підготовленості вчителів фізичного виховання, а також покращення змісту уроків з цього предмету. Одночасно у частині загальноосвітніх шкіл під час навчальних занять домінують методи спортивного тренування, які зосереджуються передусім на краще фізично підготовлених учнів, з нехтуванням потреб і можливості інших школярів.

– В останні роки суттєво покращилась спортивна база у польських загальноосвітніх школах, однак в частині регіонів країн ще залишається відчутна різниця в її розбудові між міськими і сільськими школами.

Використані джерела

1. Bieslki J., *Metodyka wychowania fizycznego i zdrowotnego*, Oficyna Wydawnicza "Impuls", Kraków 2005, ss. 361.
2. Brudnik M., *Subiektywne i obiektywne warunki pracy nauczycieli wf (badania z terenu Opolszyny)*, *Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne*, nr 12 2007, s. 26-35.
3. Cieśliński R., *Co powinniśmy wiedzieć o nauczycielach wychowania fizycznego ? "Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne"*, nr 5, 2007, s. 6-7.
4. Ostrowska M., *Opis i analiza problemu wychowawczego w świetle procedury awansu zawodowego nauczyciela wychowania fizycznego*, *"Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne"*, nr 11, 2007, s. 20-31

5. W. Sakłak, Odpowiedzialność nauczycieli wf za rozwój i sprawność fizyczną wychowawców, "Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne", nr 1, 2008, s. 24-31.
6. Woźny P., Próba diagnozy – kompetencje nauczyciela, "Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne", nr 3, 2014, s. 16-18.

Vilchkovski E., Pasichnyk V.

THEORETICAL PRECONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT AND IMPROVE OF PHYSICAL EDUCATION TEACHERS IN SCHOOLS IN POLAND

In the article the basic preconditions that affect a successful professional and educational activities of modern physical education teacher in Poland. Polish scientists presented views on the state and prospects of development of physical education students and in particular areas for improvement of professional teachers ready to implement and health and educational task defined curriculum of physical education. Teachers of physical education in Poland have appropriate professional training to achieve the objectives of these. For later years the country has improved sport and material resources of schools, though still a significant difference between the physical infrastructure of urban and rural schools. The governing bodies of education during test lessons in physical education ascertain low physical activity of students teachers part inability of effectively use a wide range of modern teaching and educational methods to monitor and assess the physical fitness of students and others range of modern methods. Eliminating these deficiencies will increase the efficiency of the educational process in secondary schools on the subject – "Physical education". The study of the problems professional and educational activities of teachers over the years is one of the fundamental questions in Polish and educational literature. Activity Teacher of Physical Education studies Polish scientists J. Belsky (professional and educational activities of teachers of physical education), G. Grabowski (optimization of teachers of physical education), M. Demel (social activity of teachers of physical education, theoretical preparation for vocational and educational activate), R. Tseslinskym (competence of the teacher of physical education, conditions of the educational process), S. Zhukowska (theoretical and methodical preparation for professional and educational activities, physical education teacher competence), S. Jaworski (teacher training physical education, employment problems, continuing education) and others. Based on studies in specific teachers generally sufficient methodological level trained to achieve the objectives of physical education at school.

Significantly improved sport and material resources of schools, though the future will remain a significant difference between urban and rural schools. Despite the acceleration of construction of gyms and sport facilities in the country of the notes that teachers are not always lessons and extracurricular classes on physical training taking place in favorable conditions, especially the work of a group of students who are overweight, posture and other defects. There is also negative attitude of parents and teachers of other subjects to the role and importance of physical education of children and youth with it, as the author observed the following trend – the higher is the status of the school, the more difficult to keep a high position of physical education among others disciplines. Conclusions: the Polish theory of physical education clearly defined main directions of development and improvement of vocational and educational activities of teacher teaching profession; the level of professional training of physical education in the content of lessons, both in terms of the content of secondary schools dominated methods of sport training focused primarily on better physically trained students to neglect the needs and opportunities of the other students; in later years significantly improved sports facilities in Polish schools, but in regions of the country is still noticeable difference in its development between urban and rural schools.

Key words: *physical education, teacher competence, educational process, sports training.*

Стаття надійшла до редакції 18.04.2016 р.